

**PROJECT ALGEMENE VAKKEN
CONCRETISERING EINDTERMEN**

SECUNDAIR ONDERWIJS

DERDE GRAAD BSO – 1ste en 2de leerjaar

Samenstelling

Deze informatiemap is het product van de 'werkgroep concretisering eindtermen 2de graad PAV': een gezamenlijke realisatie van PAV-leerkrachten, de Dienst voor Onderwijsontwikkeling en de Dienst Beroepsopleiding, onder voorzitterschap van Jan Tallon.

- **Werkgroepleden**
Lou Bontens, Katrien De Vlaemyck, Jos Huygh, Maria Lenaerts, Jan Rutten, Jan Tallon, Marijke Van Bever, Marc Van Lommel, Hilde Vanderheyden, Fabienne Vertonghen, Henk Vlerick.
- **Eindredactie 2004**
Lou Bontens, Ria De Nayer, Katrien De Vlaemyck, Gerda Greunlinx, Martine Van Kerkhove, Jan Tallon
- **Aanpassing aan nieuwe Voet-en – versie 2010**
Lou Bontens en Lut Creemers – Agentschap voor kwaliteitszorg in onderwijs en vorming – Curriculum
- **Verantwoordelijke uitgever - versie 2004**
Roger Standaert – directeur Dienst voor Onderwijsontwikkeling
- **Verantwoordelijke uitgever – versie 2010**
Ann Verhaeghen – administrateur- generaal Agentschap voor Kwaliteit in Onderwijs en Vorming

Info en reacties: akov@ond.vlaanderen.be

Inhoudsopgave

	pagina
Leeswijzer	4
Functionele taalvaardigheid	
PAV3(1-2) ET1 : De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.	5
PAV3(1-2) ET2 : De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.	6
PAV3(1-2) ET3 : De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.	7
PAV3(1-2) ET4 : De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.	8
PAV3(1-2) ET5 : De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.	9
PAV3(1-2) ET6 : De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uitdrukken.	10
Functionele rekenvaardigheid	
PAV3(1-2) ET7 : De leerlingen kunnen evenredigheden functioneel toepassen met o.a.: <ul style="list-style-type: none"> ▪ het principe van de regel van drieën; ▪ procentrekenen; ▪ schaalgebruik. 	11
PAV3(1-2) ET8 : De leerlingen kunnen in praktische situaties de verworven wiskundige denkmethodes uit de tweede graad zelfstandig toepassen (o.a. ordenen, schematiseren, structureren).	13
PAV3(1-2) ET9 : De leerlingen kunnen in functionele situaties op adequate wijze spontaan en zelfstandig metingen uitvoeren.	14
PAV3(1-2) ET10 : *De leerlingen kunnen spontaan en zelfstandig metingen, rekeningen en bewerkingen controleren.	15
Functionele informatieverwerving en –verwerking	
PAV3(1-2) ET11 : De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.	16
PAV3(1-2) ET12 : De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.	17
PAV3(1-2) ET13 : *De leerlingen kunnen spontaan gebruikmaken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).	18
Organisatiebekwaamheid	
PAV3(1-2) ET14 : De leerlingen zien in dat ze keuzes moeten maken om hun leven adequaat te organiseren.	20
PAV3(1-2) ET15 : De leerlingen kunnen opdrachten zelfstandig plannen, organiseren, uitvoeren, evalueren en indien nodig bijsturen.	22
PAV3(1-2) ET16 : De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten <ul style="list-style-type: none"> ▪ overleggen en actief deelnemen; ▪ in teamverband instructies uitvoeren; ▪ reflecteren en bijsturen. 	23
Tijd- en ruimtebewustzijn	
PAV3(1-2) ET17 : De leerlingen zien in op grond van de actualiteit en eigen ervaringen: <ul style="list-style-type: none"> ▪ dat er een verband bestaat tussen verleden, heden en toekomst; ▪ dat er culturele verschillen zijn in het dagelijks leven van mensen. 	25
PAV3(1-2) ET18 : De leerlingen kennen relevante facetten van hun eigen streek.	26
PAV3(1-2) ET19 : De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen herkennen en bespreken.	27
Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid	
PAV3(1-2) ET20 : De leerlingen kunnen solliciteren.	28
PAV3(1-2) ET21 : De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.	30
PAV3(1-2) ET22 : De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.	31
PAV3(1-2) ET23 : De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.	32
PAV3(1-2) ET24 : De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.	33
PAV3(1-2) ET25 : De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.	34
PAV3(1-2) ET26 : De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.	36
PAV3(1-2) ET27 : De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.	37
PAV3(1-2) ET28 : De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.	38
PAV3(1-2) ET29 : *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.	39
PAV3(1-2) ET30 : *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.	40
PAV3(1-2) ET31 : *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.	41
PAV3(1-2) ET32 : *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.	42

Leeswijzer

Deze informatiemap is een handreiking voor leraren om creatief met de eindtermen PAV om te gaan. Per eindterm worden er concretisering en geformuleerd. Voor de meeste eindtermen zijn hieraan opstappen en toppers toegevoegd.

- De opstappen geven aan welke competenties een leerling nodig heeft om van start te kunnen gaan met de eindterm.
- De concretisering en zijn mogelijke stappen voor de leerling om de eindterm te verwerven.
- De toppers geven aan welke verdere stappen een leerling kan zetten.

Daarnaast vind je ook de situering van de eindterm, toelichtingen en de horizontale samenhang.

- De situering duidt de plaats van deze eindterm aan binnen het geheel van de eindtermen.
- In de extra toelichting worden enkele gebruikte basisbegrippen omschreven.
- De horizontale samenhang geeft aan welke andere eindtermen PAV te linken zijn.
- De rubriek mogelijke aanknopingspunten met VOET-en geeft de samenhang met de nieuwe vakoverschrijdende eindtermen aan.

De horizontale samenhang is zeer belangrijk in PAV. Er wordt in PAV immers gewerkt met realistische en functionele contexten, waardoor als vanzelf meer dan één eindterm tegelijkertijd aan bod komt. Meer hierover kan je lezen in de uitgangspunten bij de eindtermen PAV voor het 1ste en 2de leerjaar van de 3de graad BSO. Bijgaande concretisering en zijn geen lesvoorbereidingen. Zij geven mogelijke stappen aan die het realiseren van de eindterm mogelijk maken.

De concretisering en vormen de basis voor de PAV-pakketten binnen het experiment modularisering. Meer hierover vind je op de website van de Dienst Beroepsopleiding.

PAV3 (1en 2) – ET1 - De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uitdrukken.

Functionele rekenvaardigheid

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

Wat bedoelen we met

Een tekst: alle mogelijke vormen van auditief of visueel tekstaanbod zoals geschreven en mondelinge instructie, werkschema, tabel, informatieve tekst, pictogram, verhaal, mededeling, krant en tijdschrift, telefonische boodschap, informatie via radio en televisie, actuele informatiedragers (ICT).

Tekst met afleiders: tekst waarin een veelheid van informatie wordt aangeboden. Deze informatie heeft soms iets met het gevraagde te maken, maar soms ook niet.

Leesstrategie: manier van lezen aangepast aan het leesdoel.

leesdoel	leesstrategie
er achter komen of een tekst bruikbaar is	oriënterend lezen
nagaan of de gevonden tekst ook bruikbaar is	globaal lezen
de tekst grondig begrijpen	intensief lezen
de tekst beoordelen	kritisch lezen
de tekst bestuderen	studerend lezen
tekst/ informatie zoeken	zoekend lezen

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET2, ET3, ET4, ET5, ET6: zie boven

PAV3(1-2) ET11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET16: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 8: De leerlingen benutten leerkansen in diverse situaties.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

Leren leren3/ 3: De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

A/ Uit mondelinge informatie de essentie halen:

De leerling

- 1 houdt bij het luisteren naar een tekst rekening met de eigen verwachtingen en met de globale boodschap.
- 2 neemt bij het luisteren naar een tekst afstand van eigen emoties en interpretaties.
- 3 luistert naar een tekst met het oog op het eigen of het gestelde doel.
- 4 negeert afleiders uit een auditief aangeboden tekst.

B/ Uit schriftelijke informatie de essentie halen:

De leerling

- 5 hanteert leesstrategieën.
- 6 houdt bij het lezen van een tekst rekening met de eigen verwachtingen en met de globale boodschap.
- 7 neemt bij het lezen van een tekst afstand van eigen emoties en interpretaties.
- 8 leest een tekst in verband met het eigen of het gestelde doel.
- 9 schrappt afleiders uit een schriftelijk aangeboden tekst

PAV3 (1en 2) – ET2 - De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uitdrukken.

Functionele rekenvaardigheid

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 activeert zijn voorkennis over het onderwerp.
- 2 schat de eigen voorkennis correct in.
- 3 koppelt informatie terug naar de eigen voorkennis.
- 4 evalueert informatie op bruikbaarheid.
- 5 controleert informatie op juistheid en volledigheid.
- 6 maakt onderscheid tussen feiten en meningen.
- 7 drukt zijn persoonlijke mening uit over informatie.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1, ET 3, ET4, ET5 en ET6: zie boven

PAV3(1-2) ET16: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen.

PAV3(1-2) ET11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

* **PAV3(1-2) ET13:** De leerlingen kunnen spontaan gebruikmaken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).

PAV3(1-2) ET16: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 11: De leerlingen kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren3/ 3: De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

Leren leren3/ 5: De leerlingen kunnen informatie samenvatten.

Leren leren3/ 7: De leerlingen evalueren de gekozen oplossingswijze en de oplossing en gaan eventueel op zoek naar een alternatief.

PAV3 (1en 2) – ET3 - De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uitdrukken.

Functionele rekenvaardigheid

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

10 geeft ingewonnen informatie over een vertrouwd onderwerp mondeling eenduidig door.

11 geeft ingewonnen informatie over een minder vertrouwd onderwerp mondeling eenduidig door.

12 gebruikt adequate hulpmiddelen bij het mondeling doorgeven van informatie.

13 houdt een mondelinge presentatie over een zelf samengesteld informatiepakket.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1, ET2, ET4, ET5 en ET6: zie boven

PAV3(1-2) E11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

PAV3(1-2) ET13: De leerlingen kunnen spontaan gebruik maken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).

PAV3(1-2) ET16: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren; reflecteren en bijsturen

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 7: De leerlingen kunnen schoonheid creëren.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren3/ 3: De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

Leren leren3/ 5: De leerlingen kunnen informatie samenvatten.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

PAV3 (1en 2) – ET4 - De leerlingen kunnen mondeling argumenteren

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uitdrukken.

Functionele rekenvaardigheid

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1, ET2, ET3, ET5 en ET6: zie boven

PAV3(1-2) E11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

PAV3(1-2) ET13: De leerlingen kunnen spontaan gebruik maken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).

PAV3(1-2) ET16: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen;
- reflecteren en bijsturen.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 2: De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 8: De leerlingen benutten leeransen in diverse situaties.

Stam 11: De leerlingen kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

Leren leren3/ 10: De leerlingen kunnen feedback geven en ontvangen over hun leerervaringen.

Selectie uit de contexten 1 t.e.m. 7

De leerling/ cursist beschikt minimaal over de volgende competenties

Opstappen

De leerling/ cursist

- 1 past communicatiebevorderende technieken toe in functie van de situatie.
- 2 gebruikt signaalwoorden en verwijswaarden.
- 3 hanteert gepaste taal en omgangsvormen.

Daarna verwerft de leerling/ cursist de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 neemt deel aan een discussie.
- 2 maakt bij een argumentatie over een vertrouwd onderwerp een onderscheid tussen feiten en meningen.
- 3 maakt bij een argumentatie over een minder vertrouwd onderwerp een onderscheid tussen feiten en meningen.
- 4 maakt bij een argumentatie over een vertrouwd onderwerp een onderscheid tussen rationele en emotionele elementen.
- 5 maakt bij een argumentatie over een minder vertrouwd onderwerp een onderscheid tussen rationele en emotionele elementen.
- 6 scheidt relevante en niet-relevante informatie.
- 7 weegt argumenten af voor zichzelf en voor anderen.
- 8 formuleert duidelijke argumenten.
- 9 formuleert argumenten éénduidig.
- 10 verdedigt een keuze, een standpunt, een mening.
- 11 houdt rekening met gevoeligheden.
- 12 schat de reactie van de luisteraar in.

Sommige leerlingen/ cursisten gaan een stap verder

Topper

De leerling/ cursist geeft ongelijk toe.

PAV3 (1en 2) – ET5 - De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uitdrukken.

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid](#)

[en verantwoordelijkheid](#)

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 noteert informatie voor eigen gebruik volledig, helder en bondig.
- 2 structureert de ingewonnen informatie in het kader van de opdracht en het doel.
- 3 maakt een schriftelijke presentatie over een zelf samengesteld informatiepakket.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1, ET2, ET3, ET4 en ET6: zie boven

PAV3(1-2) E11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

PAV3(1-2) ET13: De leerlingen kunnen spontaan gebruik maken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 4: De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.

Stam 7: De leerlingen kunnen schoonheid creëren.

Stam 8: De leerlingen benutten leerkansen in diverse situaties.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren3/ 5: De leerlingen kunnen informatie samenvatten.

PAV3 (1en 2) – ET6 - De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uitdrukken.

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uitdrukken.

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtewustzijn](#)

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid](#)

[en verantwoordelijkheid](#)

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 houdt bij het spreken rekening met het doel, het publiek, de situatie.
- 2 houdt bij het spreken rekening met stemvolume, klemtonen, spreektoon, tempo, intonatie, oogcontact.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1, ET2, ET3, ET4 en ET5: zie boven

PAV3(1-2) E11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

PAV3(1-2) ET13: De leerlingen kunnen spontaan gebruik maken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).

PAV3(1-2) ET16: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

PAV3 (1en 2) – ET7 - De leerlingen kunnen evenredigheden functioneel toepassen met o.a.:

- het principe van de regel van drieën,
- procentrekenen,
- schaalgebruik.

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV3(1-2) ET7: De leerlingen kunnen evenredigheden functioneel toepassen met o.a.:

- het principe van de regel van drieën;
- procentrekenen;
- schaalgebruik.

PAV3(1-2) ET8: De leerlingen kunnen in praktische situaties de verworven wiskundige denkmethodes uit de tweede graad zelfstandig toepassen (o.a. ordenen, schematiseren, structureren).

PAV3(1-2) ET9: De leerlingen kunnen in functionele situaties op adequate wijze spontaan en zelfstandig metingen uitvoeren.

PAV3(1-2) ET10: *De leerlingen kunnen spontaan en zelfstandig metingen, rekeningen en bewerkingen controleren.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

Wat bedoelen we met

Een opdracht zonder afleiders: een opdracht waarbij:

- de getallen reeds op het gegeven document staan en waarbij de bewerking reeds is aangegeven;

of

- de getallen worden gegeven en de bewerking nergens gezocht moet worden;

of

- de getallen gemakkelijk in de tekst of in het document te vinden zijn.

Een opdracht met afleiders: een opdracht waarbij in een tekst de voor de opdracht relevante gegevens opgezocht moeten worden. Naast de relevante gegevens bevat de tekst ook gegevens die niet nodig zijn voor het uitvoeren van de opdracht. Hier moet de leerling zelf de relevante gegevens kunnen detecteren

Een enkelvoudig probleem: een probleem waarin:

- één enkelvoudige bewerking uitgevoerd moet worden. Het kan hierbij gaan om een optelling, een aftrekking, een vermenigvuldiging of een deling;

of

- één grootte berekend moet worden. Het kan zijn dat opeenvolgende bewerkingen nodig zijn.

Meervoudig probleem: een probleem waarbij meerdere grootte moeten berekend worden. De gegevens die nodig zijn om het probleem op te lossen worden bekomen door opeenvolgende berekeningen te maken. Soms moet achtergrondkennis gebruikt worden om de nodige gegevens te kunnen achterhalen.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET8, ET9 en ET10: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 4: De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

Leren leren3/ 6: De leerlingen kunnen op basis van hypothesen en verwachtingen mogelijke oplossingswijzen realistisch inschatten en uitvoeren.

Leren leren3/ 7: De leerlingen evalueren de gekozen

De leerling/ cursist beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling/ cursist

- 1 past de regel van drieën toe in een concrete situatie op het niveau van een enkelvoudig probleem.
- 2 schat voorafgaandelijk de uitkomst bij berekeningen.

Daarna verwerft de leerling/ cursist de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 onderscheidt in een opdracht met subtiele afleiders gegeven(s) en gevraagde.
- 2 herkent situaties waarin de regel van drieën kan toegepast worden:
  - de eerste grootte vergroot en de tweede grootte vergroot in dezelfde mate;
  - de eerste grootte verkleint en de tweede grootte verkleint in dezelfde mate;
  - de eerste grootte vergroot en de tweede grootte verkleint in dezelfde mate;
  - de eerste grootte verkleint en de tweede grootte vergroot in dezelfde mate.
- 3 past de regel van drieën toe in een situatie waarbij verschillende grootte gebruikt en berekend moeten worden.
- 4 voert opeenvolgende bewerkingen met procent uit:
  - met behulp van de regel van drieën;
  - met behulp van de zakrekenmachine.
- 5 gebruikt lijn- en breukschaal op een gegeven plan om afstand en/ of afmeting te berekenen.
- 6 tekent in een levensechte situatie een plan volgens een opgegeven lijn- of breukschaal.
- 7 kiest een gepaste schaalverhouding voor de situatie of opdracht.
- 8 past de regel van drieën toe op een meervoudig probleem.

oplossingswijze en de oplossing en gaan eventueel op zoek naar een alternatief.
Selectie uit context 6

PAV3 (1en 2) – ET 8 - De leerlingen kunnen in praktische situaties de verworven wiskundige denkmethodes uit de tweede graad zelfstandig toepassen (o.a. ordenen, schematiseren, structureren).

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV3(1-2) ET7: De leerlingen kunnen evenredigheden functioneel toepassen met o.a.:

- het principe van de regel van drieën;
- percentrekenen;
- schaalgebruik.

PAV3(1-2) ET8: De leerlingen kunnen in praktische situaties de verworven wiskundige denkmethodes uit de tweede graad zelfstandig toepassen (o.a. ordenen, schematiseren, structureren).

PAV3(1-2) ET9: De leerlingen kunnen in functionele situaties op adequate wijze spontaan en zelfstandig metingen uitvoeren.

PAV3(1-2) ET10: *De leerlingen kunnen spontaan en zelfstandig metingen, rekeningen en bewerkingen controleren.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 exploreert het probleem en herformuleert het met eigen woorden.
- 2 analyseert het probleem.
- 3 krijgt inzicht in de problematiek.
- 4 onderscheidt afleiders, gegevens en gevraagde.
- 5 schematiseert en/ of visualiseert.
- 6 ordent de relevante gegevens en zet ze om in wiskundige taal.
- 7 zoekt mogelijke oplossingsmethoden voor het probleem en selecteert de meest efficiënte.
- 8 volgt de gekozen oplossingsmethode en controleert regelmatig of hij nog op het goede spoor zit.
- 9 vertaalt de wiskundige oplossing naar een antwoord op de oorspronkelijke vraag.
- 10 schat de aanvaardbaarheid en de realiteitsdimensie van het resultaat in.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET7, ET9 en ET10: zie boven

Stam 8: De leerlingen benutten leerkansen in diverse situaties.

Stam 21: De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

VOET Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

VOET Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

VOET Leren leren3/ 6: De leerlingen kunnen op basis van hypothesen en verwachtingen mogelijke oplossingswijzen realistisch inschatten en uitvoeren.

VOET Leren leren3/ 7: De leerlingen evalueren de gekozen oplossingswijze en de oplossing en gaan eventueel op zoek naar een alternatief.

VOET Leren leren3/ 9: De leerlingen sturen hun leerproces, beoordelen het op doelgerichtheid en passen het zonedig aan.

PAV3 (1en 2) – ET9 - De leerlingen kunnen in functionele situaties op adequate wijze spontaan en zelfstandig metingen uitvoeren.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

Functionele rekenvaardigheid

PAV3(1-2) ET7: De leerlingen kunnen evenredigheden functioneel toepassen met o.a.:

- het principe van de regel van drieën;
- procentrekenen;
- schaalgebruik.

PAV3(1-2) ET8: De leerlingen kunnen in praktische situaties de verworven wiskundige denkmethodes uit de tweede graad zelfstandig toepassen (o.a. ordenen, schematiseren, structureren).

PAV3(1-2) ET9: De leerlingen kunnen in functionele situaties op adequate wijze spontaan en zelfstandig metingen uitvoeren.

PAV3(1-2) ET10: *De leerlingen kunnen spontaan en zelfstandig metingen, rekeningen en bewerkingen controleren.

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid](#)

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 voert schattingen uit.
- 2 kiest het gepaste meetinstrument, afhankelijk van de situatie.
- 3 stelt het meetinstrument op een correcte wijze in.
- 4 hanteert het meetinstrument op een correcte wijze.
- 5 leest de resultaten van de metingen op correcte wijze af.
- 6 noteert de resultaten van de metingen met de juiste eenheden.
- 7 houdt rekening met het meetbereik en met de nauwkeurigheid van het meetinstrument.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET7, ET8 en ET10: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 4: De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

Leren leren3/ 6: De leerlingen kunnen op basis van hypothesen en verwachtingen mogelijke oplossingswijzen realistisch inschatten en uitvoeren.

Leren leren3/ 7: De leerlingen evalueren de gekozen oplossingswijze en de oplossing en gaan eventueel op zoek naar een alternatief.

Leren leren3/ 9: De leerlingen sturen hun leerproces, beoordelen het op doelgerichtheid en passen het zonnodig aan.

PAV3 (1en 2) – ET10 - *De leerlingen kunnen spontaan en zelfstandig metingen, rekeningen en bewerkingen controleren.

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV3(1-2) ET7: De leerlingen kunnen evenredigheden functioneel toepassen met o.a.:

- het principe van de regel van drieën;
- procentrekenen;
- schaalgebruik.

PAV3(1-2) ET8: De leerlingen kunnen in praktische situaties de verworven wiskundige denkmethodes uit de tweede graad zelfstandig toepassen (o.a. ordenen, schematiseren, structureren).

PAV3(1-2) ET9: De leerlingen kunnen in functionele situaties op adequate wijze spontaan en zelfstandig metingen uitvoeren.

PAV3(1-2) ET10: *De leerlingen kunnen spontaan en zelfstandig metingen, rekeningen en bewerkingen controleren.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

Deze attitudinale eindterm dient toegepast te worden bij alle eindtermen functionele rekenvaardigheid.

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 controleert spontaan en zelfstandig het resultaat van metingen, rekeningen en bewerkingen, volgt hierbij het volgend stappenplan:
  - maakt bij metingen, rekeningen en bewerkingen een voorafgaande schatting;
  - maakt gebruik van hulpmiddelen om controlebewerkingen uit te voeren;
  - toetst de gevonden oplossing aan de voorafgaande schatting;
  - toetst de gevonden oplossing op de realiteitswaarde;
  - controleert de volledigheid van de bewerking(en) en de gevonden oplossing.
- 2 controleert spontaan en zelfstandig het gevolgde proces bij metingen, rekeningen en bewerkingen, volgt hierbij het volgend stappenplan:
  - overloopt alle tussenstappen van het proces;
  - toetst alle tussenstappen op correctheid;
  - toetst alle tussenstappen op efficiëntie;
  - toetst alle tussenstappen op rendement;
  - optimaliseert het proces.

Sommige leerlingen/ cursisten gaan een stap verder

Topper

De leerling past spontaan de meest efficiënte controlemethode toe.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET7, ET8 en ET9: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 3: De leerlingen ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren.

Stam 8: De leerlingen benutten leerkansen in diverse situaties.

Stam 10: De leerlingen engageren zich spontaan.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch

Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

Leren leren3/ 7: De leerlingen evalueren de gekozen oplossingswijze en de oplossing en gaan eventueel op zoek naar een alternatief.

Leren leren3/ 9: De leerlingen sturen hun leerproces, beoordelen het op doelgerichtheid en passen het zonodig aan.

Leren leren3/ 10: De leerlingen kunnen feedback geven en ontvangen over hun leerervaringen.

Leren leren3/ 11: De leerlingen kunnen het eigen aandeel in slagen en mislukken inschatten.

PAV3 (1en 2) – ET11 - De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

Functionele informatieverwerking en –verwerking PAV3(1-2) ET11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

PAV3(1-2) ET13: *De leerlingen kunnen spontaan gebruikmaken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uiten.

PAV3(1-2) ET12 en 13: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk. **Stam 3:** De leerlingen ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren.

Stam 8: De leerlingen benutten leeransen in diverse situaties.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

Leren leren3/ 3: De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

VOET Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

VOET Leren leren3/ 5: De leerlingen kunnen informatie samenvatten.

VOET Leren leren3/ 12: De leerlingen erkennen de invloed van hun interesses en waarden op hun motivatie.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling/ cursist beschikt minimaal over de volgende competenties

Opstappen

De leerling/ cursist

- 1 vindt gegevens via het gebruik van een alfabetisch, numeriek of chronologisch klassement.
- 2 gebruikt technieken bij het opzoeken van informatie.
- 3 vraagt informatie mondeling of schriftelijk aan.
- 4 gebruikt een informatiebron functioneel door uit gelezen, geziene of gehoorde informatie gegevens over het gestelde probleem of de gestelde vraag te selecteren.

Daarna verwerft de leerling/ cursist de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 analyseert de vraag.
- 2 gebruikt zijn voorkennis.
- 3 bepaalt welke informatie hij nodig heeft.
- 4 vindt informatie via een aangeboden bronnenlijst;
- 5 stelt zelf een bronnenlijst op, vult deze aan en actualiseert hem.
- 6 vindt informatie terug via een (elektronisch) aangelegde bronnenlijst.
- 7 kiest zelfstandig de meest geschikte informatiebron, in functie van de opdracht en rekening houdende met de praktische haalbaarheid.
- 8 selecteert informatie die relevant, betrouwbaar en/of volledig is.
- 9 raadpleegt bestaande databanken via het internet.
- 10 weet welke informatie wanneer en aan wie doorgegeven wordt.
- 11 verwerkt de informatie afgestemd op de concrete situatie.
- 12 legt in concrete situaties zelf een alfabetisch, chronologisch en/of numeriek klassement aan.
- 13 vraagt in concrete situaties zelfstandig informatie aan via mondelinge, schriftelijke of elektronische weg.

Sommige leerlingen/ cursisten gaan een stap verder

Topper

De leerling/ cursist gaat kritisch om met de actualiteitswaarde van informatie.

PAV3 (1en 2) – ET12 - De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

Functionele informatieverwerking en –verwerking
PAV3(1-2) ET11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

PAV3(1-2) ET13: *De leerlingen kunnen spontaan gebruikmaken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uiten.

PAV3(1-2) ET 11 en 13: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 10: De leerlingen engageren zich spontaan.

Stam 11: De leerlingen kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Stam 8: De leerlingen benutten leerkanalen in diverse situaties.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren3/ 3: De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

Leren leren3/ 5: De leerlingen kunnen informatie samenvatten.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling/ cursist beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling/ cursist

- 1 geeft (typo)grafische kenmerken in een tekst aan.
- 2 zoekt de betekenis op van niet- begrepen woorden.

Daarna verwerft de leerling/ cursist de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 haalt gevraagde informatie uit een tekst.
- 2 brengt gevraagde informatie samen die zich op verschillende plaatsen in een tekst bevindt.
- 3 brengt gevraagde informatie uit verschillende korte teksten samen.
- 4 markeert kernwoorden in een tekst.
- 5 achterhaalt en verwoordt de kerngedachte van een tekst.
- 6 geeft informatie uit een tekst met eigen woorden weer.
- 7 stelt een schema op van een tekst.
- 8 vat een tekst samen.
- 9 geeft de verbanden weer die te vinden zijn in het tekstmateriaal:
  - chronologie;
  - oorzaak – gevolg;
  - middel – doel.
- 10 gaat kritisch om met informatie wat betreft
  - volledigheid;
  - bruikbaarheid;
  - geloofwaardigheid.
- 11 gebruikt de gevonden informatie in het kader van de opdracht.

PAV3 (1en 2) – ET13 - *De leerlingen kunnen spontaan gebruik maken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

Functionele informatieverwerking en –verwerking

PAV3(1-2) ET11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

PAV3(1-2) ET13: *De leerlingen kunnen spontaan gebruikmaken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uiten.

PAV3(1-2) ET 11 en 12: zie boven

PAV3(1-2) ET31: *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

PAV3(1-2) ET32: *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 6: De leerlingen kunnen schoonheid ervaren.

Stam 7: De leerlingen kunnen schoonheid creëren.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

Leren leren3/ 3: De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

Selectie uit context 2 en 6

De leerling/ cursist beschikt minimaal over volgende competenties

Opstap

De leerling/ cursist herkent invoer- en uitvoerapparatuur en geeft aan waarvoor ze dienen.

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 bepaalt waarvoor hij de computer zal gebruiken.
- 2 bepaalt welke toepassingen het meest geschikt zijn voor een bepaalde taak.
- 3 gebruikt de computer:
  - start het systeem;
  - zoekt via de boomstructuur;
  - beheert bestanden;
  - maakt een nieuw bestand aan;
  - start een programma;
  - sluit een programma af;
  - werkt met meerdere programma's tegelijkertijd;
  - opent een bestand;
  - slaat een bestand op;
  - gebruikt een cd-rom;
  - drukt een bestand af;
  - sluit een bestand;
  - start een vastgelopen computer opnieuw op;
  - sluit het systeem af.
- 4 organiseert zijn mailverkeer:
  - ontvangt een bericht;
  - leest een bericht;
  - stelt een bericht op;
  - verstuurt een bericht;
  - drukt een bericht af;
  - verwijdert een bericht;
  - slaat een bericht op;
  - legt een adresboek aan.
- 5 gebruikt het internet doelgericht:
  - maakt verbinding met het internet;
  - vindt een website;
  - speelt een opgegeven video- en audiobestand af;
  - kent courant gebruikte zoekmachines;
  - vindt een zoekmachine;
  - formuleert een zoekopdracht;
  - gebruikt een zoekmachine;
  - selecteert het meest geschikte zoekresultaat;
  - controleert of het zoekresultaat beantwoordt aan de vraag en geeft er een logisch gevolg aan;
  - gebruikt een zoekmachine efficiënt door de zoekopdracht te verfijnen;
  - gaat veilig om met chatboxen;
  - maakt gebruik van nieuwsgroepen.
- 6 beveiligd zijn computer tegen virussen.
- 7 reageert gepast op een virusmelding.
- 8 gebruikt de mogelijkheden van verschillende soorten toepassingssoftware zoals:
  - een tekstverwerker;
  - een rekenblad;
  - een databanktoepassing;
  - een presentatiepakket;
  - een tekenpakket;
  - een communicatiepakket.
- 9 verkent de commerciële mogelijkheden van het internet:
  - pc-banking;
  - aankopen.
  - reserveringen.
- 10 onderkent de gevaren van de commerciële mogelijkheden van het internet.
- 11 gaat behoedzaam om met reclame via het internet.
- 12 leeft regels omtrent auteursrechten, privacy en beveiliging na.
- 13 leeft regels inzake ICT-gebruik na in overeenstemming met ethische en deontologische regels.
- 14 integreert beeldmateriaal in een tekstdocument.
- 15 beseft dat systematisch werken een voorwaarde is voor het succesvol uitvoeren van taken met de computer.
- 16 gebruikt gepaste oplossingsstrategieën voor het oplossen van problemen met de computer.

Sommige leerlingen/ cursisten gaan een stap verder**Toppers**

De leerling/ cursist

- 1 gebruikt gepaste informatiebronnen om de eigen ICT-competenties te vergroten.
- 2 maakt een presentatie door gebruik te maken van ICT.
- 3 houdt rekening met de BIN-normen.
- 4 geeft aan welke de rol is van de computer in dagelijkse situaties.
- 5 legt aan de hand van de termen invoer/verwerking/uitvoer de werking van de computer uit.
- 6 houdt bij de aankoop van functionele software en hardware rekening met zijn persoonlijke budget en behoeften.

PAV3 (1en 2) – ET14 - De leerlingen zien in dat ze keuzes moeten maken om hun leven adequaat te organiseren.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)

Organisatiebekwaamheid

PAV3(1-2) ET14: De leerlingen zien in dat ze keuzes moeten maken om hun leven adequaat te organiseren.

PAV3(1-2) ET15: De leerlingen kunnen opdrachten zelfstandig plannen, organiseren, uitvoeren, evalueren en indien nodig bijsturen.

PAV3(1-2) ET16: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen.

[Tijd- en ruimtewustzijn](#)

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid](#)

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 beseft dat hij keuzes kan maken.
- 2 schat het belang in van het maken van keuzes voor zijn toekomst.
- 3 beseft het belang van het onderzoeken van keuzemogelijkheden.
- 4 beseft dat keuzes gestuurd worden door objectieve en subjectieve elementen, door rationele of emotionele elementen.
- 5 is bereid rekening te houden met de keuzes van anderen.
- 6 ontwikkelt een kritische levenshouding in situaties waarin keuzes gemaakt moeten worden.

Tips

Bij het begeleiden van keuzeprocessen moeten we de leerlingen laten stilstaan bij hun toekomstverwachtingen. Leerlingen sluiten zich immers gemakkelijk op in het hier en nu. Hun horizon, in termen van tijd en ruimte, moet opengetrokken worden en gericht worden op de toekomst. Dit vraagt veel interactie en veel gesprekstijd met de leerlingen, in groep en individueel:

- bij het zoeken naar en het kiezen van realistische doelen in concrete situaties maar ook bij het helpen plannen van een strategie om de gestelde doelen te bereiken;
- bij het geven van aanmoediging wanneer een leerling een uitdaging aangaat, maar ook bij het bieden van mogelijkheden aan de leerling om zelf nieuwe en complexe ervaringen op te doen;
- bij het filosoferen over het tijd- en plaatsgebonden zijn van de mens en het feit dat hij daardoor voortdurend verandert maar toch dezelfde persoon blijft en een persoonlijkheid wordt.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET15 en 16: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 11: De leerlingen kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 21: De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Leren leren3/ 13: De leerlingen verwerven een zinvol overzicht over studie- en beroepsmogelijkheden, dienstverlenende instanties met betrekking tot de

arbeidsmarkt of de verdere studieloopbaan.

Leren leren3/ 14: De leerlingen zijn bereid alle studierichtingen en beroepen naar waarde te schatten.

Leren leren3/ 15: De leerlingen houden rekening met hun interesses en mogelijkheden bij hun studie- of beroepskeuze.

Leren leren3/ 16: De leerlingen kunnen reflecteren over hun studie- of beroepskeuze.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

PAV3 (1en 2) – ET15 - De leerlingen kunnen opdrachten zelfstandig plannen, organiseren, uitvoeren, evalueren en indien nodig bijsturen.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)

Organisatiebekwaamheid

PAV3(1-2) ET14: De leerlingen zien in dat ze keuzes moeten maken om hun leven adequaat te organiseren.

PAV3(1-2) ET15: De leerlingen kunnen opdrachten zelfstandig plannen, organiseren, uitvoeren, evalueren en indien nodig bijsturen.

PAV3(1-2) ET16: De leerlingen kunnen bij groeps-opdrachten

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen.

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET14 en 16: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 2: De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

Stam 3: De leerlingen ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren.

Stam 4: De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 21: De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

Leren leren3/ 6: De leerlingen kunnen op basis van hypothesen en verwachtingen mogelijke oplossingswijzen realistisch inschatten en uitvoeren.

Leren leren3/ 7: De leerlingen evalueren de gekozen oplossingswijze en de oplossing en gaan eventueel op zoek naar een alternatief.

Leren leren3/ 8: De leerlingen kunnen een realistische werkplanning op langere termijn maken.

Leren leren3/ 9: De leerlingen sturen hun leerproces, beoordelen het op doelgerichtheid en passen het zonedig aan.

Leren leren3/ 10: De leerlingen kunnen feedback geven en ontvangen over hun leerervaringen.

Leren leren3/ 11: De leerlingen kunnen het eigen aandeel in slagen en mislukken inschatten.

Leren leren3/ 12: De leerlingen erkennen de invloed van hun interesses en waarden op hun motivatie

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 maakt een stappenplan op voor een opdracht op korte termijn :
  - oriënteert zich op de opdracht;
  - maakt een oplistijng van alle deelopdrachten;
  - gaat beschikbaarheid van hulpmiddelen na;
  - schat voor iedere deelzaak de benodigde tijd in;
  - maakt een volgorde en schrappt wat te veel is.
- 2 stelt een planning op voor een meervoudige opdracht op lange termijn:
  - oriënteert zich op de opdracht;
  - maakt een oplistijng van alle deelopdrachten;
  - gaat beschikbaarheid van hulpmiddelen na;
  - verdeelt de opdracht in hanteerbare onderdelen;
  - schat voor iedere taak de benodigde tijd in, houdt hierbij rekening met zijn sterke en met zijn zwakke kanten;
  - maakt een overzichtelijke tijdsplanning;
  - plant overlegmomenten en/of feedbackmomenten met de opdrachtgever.
- 3 voert een opdracht uit volgens het zelf opgestelde stappenplan.
- 4 reflecteert op product en proces.
- 5 stuurt bij tijdens en na het uitvoeren van de opdracht.

PAV3 (1en 2) – ET16 - De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

Organisatiebekwaamheid

PAV3(1-2) ET14: De leerlingen zien in dat ze keuzes moeten maken om hun leven adequaat te organiseren.

PAV3(1-2) ET15: De leerlingen kunnen opdrachten zelfstandig plannen, organiseren, uitvoeren, evalueren en indien nodig bijsturen.

PAV3(1-2) ET16: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten

- [overleggen en actief deelnemen](#);
- [in teamverband instructies uitvoeren](#);
- [reflecteren en bijsturen](#).

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uiten.

PAV3(1-2) ET14 en 15: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 2: De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

Stam 4: De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 10: De leerlingen engageren zich spontaan.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 19: De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 21: De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

Leren leren3/ 7: De leerlingen evalueren de gekozen oplossingswijze en de oplossing en gaan eventueel op zoek naar een alternatief.

Leren leren3/ 8: De leerlingen kunnen een realistische werkplanning op langere termijn maken.

Leren leren3/ 9: De leerlingen sturen hun leerproces,

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 stelt bij de uitvoering van een groepsopdracht een stappenplan op voor een groepsopdracht op korte termijn:
  - oriënteert zich individueel op de groepsopdracht;
  - overlegt met de groepsleden over het geheel van de opdracht;
  - analyseert de groepsopdracht;
  - verdeelt de groepsopdracht in deeltaken;
  - verdeelt de deeltaken over de groepsleden;
  - stelt een tijdschema op;
  - oriënteert zich op zijn deeltaak;
  - bereidt zijn deeltaak voor;
  - voert zijn deeltaak uit rekening houdende met het tijdschema;
  - controleert geregeld of hij nog op het juiste spoor zit;
  - overlegt met de groepsleden over het verloop van de opdracht;
  - stuurt zijn deeltaak bij met oog voor het groepsproces en de groepsopdracht;
  - integreert in overleg de verschillende deeltaken in een geheel.
- 2 stelt bij de uitvoering van een groepsopdracht een stappenplan op voor een groepsopdracht op lange termijn:
  - oriënteert zich individueel op de groepsopdracht;
  - overlegt met de groepsleden over het geheel van de opdracht;
  - analyseert de groepsopdracht;
  - verdeelt de groepsopdracht in deeltaken;
  - verdeelt de deeltaken over de groepsleden;
  - stelt een tijdschema op;
  - oriënteert zich op zijn deeltaak;
  - bereidt zijn deeltaak voor;
  - voert zijn deeltaak uit rekening houdende met het tijdschema;
  - controleert geregeld of hij nog op het juiste spoor zit;
  - overlegt met de groepsleden over het verloop van de opdracht;
  - stuurt zijn deeltaak bij met oog voor het groepsproces en de groepsopdracht;
  - integreert in overleg de verschillende deeltaken in een geheel.
- 3 geeft als lid van de groep feedback.
- 4 stuurt als lid van de groep de opdracht bij.
- 5 reflecteert over de eigen inbreng in de groepsopdracht.
- 6 reflecteert over het groepsresultaat en het groepsproces.
- 7 erkent en waardeert de inbreng van andere groepsleden.
- 8 voert op basis van ervaring en/ of tips van medeleerlingen en anderen een gelijkaardige opdracht beter en efficiënter uit.

beoordelen het op doelgerichtheid en passen het
zodanig aan.

Leren leren3/ 10: De leerlingen kunnen feedback
geven en ontvangen over hun leerervaringen.

Leren leren3/ 11: De leerlingen kunnen het eigen
aandeel in slagen en mislukken inschatten.

Selectie uit context 2, 3 en 5

PAV3 (1en 2) – ET17 - De leerlingen zien in op grond van de actualiteit en eigen ervaringen:

- dat er een verband bestaat tussen verleden, heden en toekomst;
- dat er culturele verschillen zijn in het dagelijks leven van mensen.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)

Tijd- en ruimtebewustzijn

PAV3(1-2) ET17: De leerlingen zien in op grond van de actualiteit en eigen ervaringen:

- dat er een verband bestaat tussen verleden, heden en toekomst;
- dat er culturele verschillen zijn in het dagelijks leven van mensen.

PAV3(1-2) ET18: De leerlingen kennen relevante facetten van hun eigen streek.

PAV3(1-2) ET19: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen herkennen en bespreken.

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid](#)

Wat bedoelen we met

Ontleden:

- feiten vaststellen;
- oorzaken zoeken,
- motieven zoeken,
- verbanden zoeken,
- gevolgen zoeken.
- impact naar de toekomst inschatten

Als de leerling deze vragen beantwoordt, brengen we het proces van tijd- en ruimtedenken op gang en bevorderen we de transfer tussen heden, verleden en toekomst.

Netwerken: duiden op de verbondenheid van mensen met mensen, van mensen met de natuur.

Formele netwerken: hulplijnen, hulporganisaties, sociale en culturele organisaties, sportorganisaties, overheidsinstanties, natuurverenigingen, ...

Informele netwerken: burens, vrienden, kennissen, familie, collega's, natuur,...

Horizontale samenhang van deze eindterm

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET18 en 19: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Selectie uit contexten 4, 5, 6 en 7

De leerling/ cursist beschikt minimaal over de volgende competenties

Opstap

De leerling/ cursist situeert zichzelf in tijd en ruimte.

Daarna verwerft de leerling/ cursist de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 ontleedt een persoonlijke gebeurtenis.
- 2 ontleedt een gedeelde ervaring.
- 3 ontleedt een groepservaring.
- 4 ontleedt een actuele gebeurtenis.
- 5 kadert de actualiteit in zijn persoonlijk leven.
- 6 kadert de ervaringen uit zijn persoonlijk leven in de actualiteit.
- 7 analyseert zijn netwerken.
- 8 beseft dat er een wisselwerking is tussen netwerken en informatiebronnen, enerzijds, en invalshoek en beleving van de situatie anderzijds.
- 9 ontdekt dat de culturele identiteit en diversiteit invloed hebben op het dagelijkse leven.

PAV3 (1en 2) – ET18 - De leerlingen kennen relevante facetten van hun eigen streek.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)

Tijd- en ruimtebewustzijn

PAV3(1-2) ET17: De leerlingen zien in op grond van de actualiteit en eigen ervaringen:

- dat er een verband bestaat tussen verleden, heden en toekomst;
- dat er culturele verschillen zijn in het dagelijks leven van mensen.

PAV3(1-2) ET18: De leerlingen kennen relevante facetten van hun eigen streek.

PAV3(1-2) ET19: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen herkennen en bespreken.

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid](#)

Wat bedoelen we met

Relevante facetten van hun eigen streek:

- Wat verband houdt met het eigen leven van de leerlingen.
- Streek wordt hier gezien als deel van het netwerk.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie: De essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) E11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

PAV3(1-2) ET17: zie boven

PAV3(1-2) ET21: De leerlingen kunnen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

VOET Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

VOET Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

VOET Leren leren3/ 3: De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Selectie uit contexten 1 t.e.m. 7

De leerling/ cursist beschikt minimaal over de volgende competenties

Opstap

De leerling/ cursist situeert zijn eigen streek in tijd en ruimte.

Daarna verwerft de leerling/ cursist de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist herkent de relevante maatschappelijke evolutie in zijn eigen streek.

Voor de verdere concretisering van deze eindterm verwijzen we naar PAV3(1-2) ET21.

PAV3 (1en 2) – ET19 - De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen herkennen en bespreken.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)

Tijd- en ruimtebewustzijn

PAV3(1-2) ET17: De leerlingen zien in op grond van de actualiteit en eigen ervaringen:

- dat er een verband bestaat tussen verleden, heden en toekomst;
- dat er culturele verschillen zijn in het dagelijks leven van mensen.

PAV3(1-2) ET18: De leerlingen kennen relevante facetten van hun eigen streek.

PAV3(1-2) ET19: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen herkennen en bespreken.

[Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid](#)

De leerling/ cursist beschikt minimaal over de volgende competenties

Opstappen

De leerling/ cursist

- 1 situeert een wereldprobleem in tijd en ruimte.
- 2 staat open voor wereldproblemen.

Daarna verwerft de leerling/ cursist de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 informeert zich over wereldproblemen.
- 2 volgt wereldproblemen op.
- 3 duidt de weerslag van een wereldprobleem op zijn eigen leven.
- 4 bekijkt een wereldprobleem vanuit verschillende standpunten.
- 5 herkent initiatieven om constructief te werken aan oplossingen voor wereldproblemen.
- 6 herkent in belangrijke wereldproblemen patronen en mechanismen.
- 7 beseft dat er een wisselwerking is tussen netwerken en informatiebronnen, enerzijds, en invalshoek en beleving van de situatie anderzijds.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) ET3: De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

PAV3(1-2) ET4: De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

PAV3(1-2) ET5: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

PAV3(1-2) ET6: De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uiten.

PAV3(1-2) ET11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

PAV3(1-2) ET13: De leerlingen kunnen spontaan gebruik maken van voor hen relevante informatie- en communicatietechnologie (ICT).

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 11: De leerlingen kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Leren leren3/ 3: De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren3/ 5: De leerlingen kunnen informatie samenvatten.

Selectie uit context 4, 5, 6 en 7

PAV3 (1en 2) – ET20 - De leerlingen kunnen solliciteren.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

[PAV3\(1-2\) ET20](#): De leerlingen kunnen solliciteren.

[PAV3\(1-2\) ET21](#): De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

[PAV3\(1-2\) ET22](#): De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

[PAV3\(1-2\) ET23](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

[PAV3\(1-2\) ET24](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

[PAV3\(1-2\) ET25](#): De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

[PAV3\(1-2\) ET26](#): De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

[PAV3\(1-2\) ET27](#): De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

[PAV3\(1-2\) ET28](#): De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

[PAV3\(1-2\) ET29](#): *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

[PAV3\(1-2\) ET30](#): *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

[PAV3\(1-2\) ET31](#): *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

[PAV3\(1-2\) ET32](#): *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

De leerling/ cursist beschikt minimaal over volgende competenties

Opstap

De leerling/ cursist start een portfolio van werkervaringen en verworven vaardigheden.

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 zet zijn persoonlijk netwerk en andere jobkanalen in bij het zoeken naar een job.
- 2 ontleedt jobaanbiedingen.
- 3 ontleedt de jobmarkt en de marktsegmenten.
- 4 informeert zich over de bedrijfscultuur.
- 5 legt prioriteiten voor een job.
- 6 beheert een portfolio van werkervaringen en verworven vaardigheden.
- 7 maakt een sterkte-zwakke analyse van zichzelf.
- 8 schrijft een sollicitatiebrief en een CV.
- 9 vult een sollicitatieformulier in.
- 10 voert een sollicitatiegesprek.
- 11 toetst eigen profiel aan het jobprofiel.
- 12 is vertrouwd met verschillende selectieprocedures.
- 13 is assertief tijdens elke fase van de sollicitatieprocedure.
- 14 evalueert zijn aanpak en stuurt deze bij.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

[PAV3\(1-2\) ET1](#): De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

[PAV3\(1-2\) ET2](#): De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

[PAV3\(1-2\) ET3](#): De leerlingen kunnen ingewonnen informatie mondeling gebruiken.

[PAV3\(1-2\) ET4](#): De leerlingen kunnen mondeling argumenteren.

[PAV3\(1-2\) ET5](#): De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

[PAV3\(1-2\) ET6](#): De leerlingen kunnen zich mondeling duidelijk uiten.

[PAV3\(1-2\) ET14](#): De leerlingen zien in dat ze keuzes moeten maken om hun leven adequaat te organiseren.

[PAV3\(1-2\) ET15](#): De leerlingen kunnen zelfstandig plannen, organiseren, uitvoeren, evalueren en indien nodig bijsturen.

[PAV3\(1-2\) ET16](#): De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen.

[PAV3\(1-2\) ET21](#), [22](#), [23](#), [24](#) en [25](#): zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 2: De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

Stam 4: De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 8: De leerlingen benutten leerkansen in diverse situaties.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen

aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 21: De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Leren leren3/ 10: De leerlingen kunnen feedback geven en ontvangen over hun leerervaringen.

Leren leren3/ 11: De leerlingen kunnen het eigen aandeel in slagen en mislukken inschatten.

Leren leren3/ 12: De leerlingen erkennen de invloed van hun interesses en waarden op hun motivatie.

Leren leren3/ 13: De leerlingen verwerven een zinnig overzicht over studie- en beroepsmogelijkheden, dienstverlenende instanties met betrekking tot de arbeidsmarkt of de verdere studieloopbaan.

Leren leren3/ 14: De leerlingen zijn bereid alle studierichtingen en beroepen naar waarde te schatten.

Leren leren3/ 15: De leerlingen houden rekening met hun interesses en mogelijkheden bij hun studie- of beroepskeuze.

Leren leren3/ 16: De leerlingen kunnen reflecteren over hun studie- of beroepskeuze.

Selectie uit contexten 1, 2, 3 en 7

PAV3 (1en 2) – ET21 - De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

[PAV3\(1-2\) ET20](#): De leerlingen kunnen solliciteren.

[PAV3\(1-2\) ET21](#): De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

[PAV3\(1-2\) ET22](#): De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

[PAV3\(1-2\) ET23](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

[PAV3\(1-2\) ET24](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

[PAV3\(1-2\) ET25](#): De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

[PAV3\(1-2\) ET26](#): De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

[PAV3\(1-2\) ET27](#): De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

[PAV3\(1-2\) ET28](#): De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

[PAV3\(1-2\) ET29](#): *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

[PAV3\(1-2\) ET30](#): *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

[PAV3\(1-2\) ET31](#): *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

[PAV3\(1-2\) ET32](#): *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

[PAV3\(1-2\) ET18](#): De leerlingen kennen relevante facetten van hun eigen streek.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Leren leren3/ 13: De leerlingen verwerven een zinvol overzicht over studie- en beroepsmogelijkheden, dienstverlenende instanties met betrekking tot de arbeidsmarkt of de verdere studieloopbaan.

Selectie uit contexten 1 t.e.m. 7

De leerling/ cursist beschikt minimaal over de volgende competenties

Opstappen

De leerling/ cursist

- 1 vindt de coördinaten van diensten en instellingen.
- 2 neemt contact op met verenigingen en diensten.

Daarna verwerft leerling/ cursist de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 krijgt door overleg met zijn informeel netwerk zicht op de kern van zijn vragen en behoeften.
- 2 informeert zich over de dienstverlening van de maatschappelijke instellingen in zijn eigen regio.
- 3 kiest in een concrete situatie een gepaste maatschappelijke instelling.
- 4 gebruikt, naargelang de situatie, zijn formele en/ of informele netwerk.
- 5 breidt zijn netwerk uit in functie van het vinden en uitoefenen van arbeid en de daaruit voortvloeiende rechten en plichten.
- 6 zet in een concrete situatie zijn eigen netwerk tactisch in.

PAV3 (1en 2) – ET22 - De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

PAV3(1-2) ET20: De leerlingen kunnen solliciteren.
PAV3(1-2) ET21: De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.
PAV3(1-2) ET22: De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.
PAV3(1-2) ET23: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.
PAV3(1-2) ET24: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.
PAV3(1-2) ET25: De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.
PAV3(1-2) ET26: De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.
PAV3(1-2) ET27: De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.
PAV3(1-2) ET28: De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.
PAV3(1-2) ET29: *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.
PAV3(1-2) ET30: *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.
PAV3(1-2) ET31: *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.
PAV3(1-2) ET32: *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 geeft aan dat in elke levensfase bepaalde formulieren en procedures belangrijk zijn voor het maatschappelijk functioneren en het eigen welzijn.
- 2 beseft dat het niet naleven van procedures maatschappelijke en persoonlijke gevolgen kan hebben.
- 3 gaat omzichtig om met het verstrekken van persoonlijke informatie.

Sommige leerlingen/ cursisten gaan een stap verder

Topper

De leerling/ cursist beseft dat formulieren en procedures inhoudelijk en vormelijk kunnen wijzigen.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV3 ET21: De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.
PAV3 ET23: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.
PAV3 ET25: De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.
Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.
Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.
Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.
Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.
Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.
Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Selectie uit contexten 1, 3, 5 en 6

PAV3 (1en 2) – ET23 - De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

[PAV3\(1-2\) ET20](#): De leerlingen kunnen solliciteren.

[PAV3\(1-2\) ET21](#): De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

[PAV3\(1-2\) ET22](#): De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

[PAV3\(1-2\) ET23](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

[PAV3\(1-2\) ET24](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

[PAV3\(1-2\) ET25](#): De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

[PAV3\(1-2\) ET26](#): De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

[PAV3\(1-2\) ET27](#): De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

[PAV3\(1-2\) ET28](#): De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

[PAV3\(1-2\) ET29](#): *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

[PAV3\(1-2\) ET30](#): *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

[PAV3\(1-2\) ET31](#): *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

[PAV3\(1-2\) ET32](#): *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

De leerling/ cursist beschikt minimaal over de volgende competenties

Opstappen

De leerling/ cursist

- 1 schrijft leesbaar.
- 2 past zijn handschrift aan de beschikbare ruimte aan.
- 3 heeft een eigen handtekening.

Daarna verwerft de leerling/ cursist de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 leest een formulier.
- 2 vult een formulier in.
- 3 controleert het ingevulde formulier.

Wat bedoelen we met

Formulieren: klachtenformulieren, verzekeringsformulieren voor brommer, inschrijvingsformulieren voor activiteiten of lidmaatschap, enquête, elektronische formulieren....

Horizontale samenhang van deze eindterm met

[PAV3\(1-2\) ET1](#): De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

[PAV3\(1-2\) ET5](#): De leerlingen kunnen eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

PAV3 (1en 2) – ET24 - De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

[PAV3\(1-2\) ET20](#): De leerlingen kunnen solliciteren.

[PAV3\(1-2\) ET21](#): De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

[PAV3\(1-2\) ET22](#): De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

[PAV3\(1-2\) ET23](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

[PAV3\(1-2\) ET24](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

[PAV3\(1-2\) ET25](#): De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

[PAV3\(1-2\) ET26](#): De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

[PAV3\(1-2\) ET27](#): De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

[PAV3\(1-2\) ET28](#): De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

[PAV3\(1-2\) ET29](#): *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

[PAV3\(1-2\) ET30](#): *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

[PAV3\(1-2\) ET31](#): *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

[PAV3\(1-2\) ET32](#): *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 4 informeert zich over het verloop van de procedure.
- 5 doet het nodige om de procedure op te starten.
- 6 volgt de afwikkeling van de procedure op.

Wat bedoelen we met

Maatschappelijke procedures die voor de leerlingen belangrijk zijn: bijvoorbeeld verlies identiteitskaart, organisatie van een fuif, een aanrijding, op vakantie naar het buitenland, studiebeurs aanvragen, ...

Horizontale samenhang van deze eindterm met

[PAV3\(1-2\) ET 20](#), [ET21](#), [ET22](#) en [ET23](#): zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

Selectie uit contexten 2, 3 en 5

PAV3 (1en 2) – ET25 - De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

PAV3(1-2) ET20: De leerlingen kunnen solliciteren.

PAV3(1-2) ET21: De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

PAV3(1-2) ET22: De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

PAV3(1-2) ET23: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

PAV3(1-2) ET24: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

PAV3(1-2) ET25: De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

PAV3(1-2) ET26: De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

PAV3(1-2) ET27: De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

PAV3(1-2) ET28: De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

PAV3(1-2) ET29: *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

PAV3(1-2) ET30: *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

PAV3(1-2) ET31: *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

PAV3(1-2) ET32: *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist	
1	beseft het belang van zijn netwerk voor het vinden en uitoefenen van arbeid en de daaruit voortvloeiende rechten en plichten.
2	illustreert dat sociale wetgeving en arbeidsrecht voortdurend evolueren.
3	leidt uit een arbeidsovereenkomst de verplichtingen van werkgever en werknemer af.
4	illustreert hoe de sociale zekerheid en de sociale bijstand de basis vormen van de eigen levenskwaliteit.
5	illustreert het verband tussen de verschillende levensfasen en het vangnet van de sociale zekerheid.
6	illustreert hoe sociale zekerheid en solidariteit met elkaar verbonden zijn.
7	illustreert de risico's verbonden aan niet gereguleerd werken.
8	informeert zich over de specifieke aspecten van het arbeidsrecht en sociale wetgeving van de eigen beroepssector.
9	vervult de formaliteiten van schoolverlaters: <ul style="list-style-type: none"> ▪ VDAB; ▪ Mutualiteit; ▪ Syndicale organisaties; ▪ ...
10	leest een loonfiche.
11	breidt zijn netwerk uit omwille van het bewaken en verbeteren van de toepassing van de arbeidsreglementering.

Wat bedoelen we met

Relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht:

Naast een aantal aspecten die voor alle werknemers relevant zijn, komen ook beroepsgebonden specifieke aspecten van het arbeidsrecht en de sociale wetgeving aan bod. Hiervoor kan best overlegd worden met de leerkracht beroepsgerichte vorming.

Sociale zekerheid

- rust- en overlevingspensioenen;
- werkloosheid;
- arbeidsongevallenverzekering;
- beroepsziekteverzekering;
- gezinsbijslag;
- ziekte- en invaliditeitsverzekering;
- jaarlijkse vakantie.

Sociale bijstand

- leefloon;
- inkomensgarantie voor ouderen;
- gewaarborgde kinderbijslag;
- tegemoetkomingen aan gehandicapten.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Leren leren3/ 3: De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren3/ 4: De leerlingen kunnen verwerkte informatie vakoverstijgend en in verschillende situaties functioneel toepassen.

Leren leren3/ 5: De leerlingen kunnen informatie

samenvatten.

Selectie uit contexten 6 en 7

PAV3 (1en 2) – ET26 - De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

PAV3(1-2) ET20: De leerlingen kunnen solliciteren.

PAV3(1-2) ET21: De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

PAV3(1-2) ET22: De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

PAV3(1-2) ET23: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

PAV3(1-2) ET24: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

PAV3(1-2) ET25: De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

PAV3(1-2) ET26: De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

PAV3(1-2) ET27: De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

PAV3(1-2) ET28: De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

PAV3(1-2) ET29: *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

PAV3(1-2) ET30: *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

PAV3(1-2) ET31: *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

PAV3(1-2) ET32: *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

Horizontale samenhang van deze eindterm

PAV3(1-2) ET10: De leerlingen kunnen spontaan en zelfstandig metingen, rekeningen en bewerkingen controleren.

PAV3(1-2) ET22, 23, 24 en 27: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

Leren leren3/ 13: De leerlingen verwerven een zinvol overzicht over studie- en beroepsmogelijkheden, dienstverlenende instanties met betrekking tot de arbeidsmarkt of de verdere studieloopbaan.

Selectie uit context 6

De leerling/ cursist beschikt minimaal over de volgende competenties

Opstappen

De leerling/ cursist

- 1 kan gebruikmaken van de belangrijkste bankdiensten en documenten.
- 2 kan bankverrichtingen uitvoeren.

Daarna verwerft de leerling/ cursist de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 vergelijkt de meest courante bankdiensten.
- 2 kan netbanking gebruiken.
- 3 kan omgaan met vreemde valuta.
- 4 informeert zich over courante vormen van sparen en beleggen.

Sommige leerlingen/ cursisten gaan een stap verder

Topper

De leerling/ cursist illustreert voor- en nadelen en gevaren van sparen en beleggen.

PAV3 (1en 2) – ET27 - De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

PAV3(1-2) ET20: De leerlingen kunnen solliciteren.

PAV3(1-2) ET21: De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

PAV3(1-2) ET22: De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

PAV3(1-2) ET23: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

PAV3(1-2) ET24: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

PAV3(1-2) ET25: De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

PAV3(1-2) ET26: De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

PAV3(1-2) ET27: De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

PAV3(1-2) ET28: De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

PAV3(1-2) ET29: *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

PAV3(1-2) ET30: *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

PAV3(1-2) ET31: *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

PAV3(1-2) ET32: *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

Wat bedoelen we met

Kredietvormen: bankkaart, betaalkaart, kaarten van warenhuizen, leningen, gratis lenen, ...

Risico's van kredietvormen: te veel lenen, borg staan, ...

Horizontale samenhang van deze eindterm

PAV3(1-2) ET10: De leerlingen kunnen spontaan en zelfstandig metingen, rekeningen en bewerkingen controleren.

PAV3(1-2) ET26: De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 19: De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Leren leren3/ 1: De leerlingen werken systematisch.

Leren leren3/ 7: De leerlingen evalueren de gekozen oplossingswijze en de oplossing en gaan eventueel op zoek naar een alternatief

Selectie uit context 6

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 maakt een analyse van een gezinsbudget:
  - houdt een overzicht bij van inkomsten en uitgaven.
  - legt prioriteiten vast;
  - stelt een bestedingsplan op, maakt keuzes en stuurt bij.
- 2 is op de hoogte van risico's en kosten van verschillende kredietvormen.
- 3 weet waar hulp en begeleiding te vinden bij geldproblemen.
- 4 illustreert het belang en de relativiteit van het afsluiten van verzekeringen.

PAV3 (1en 2) – ET28 - De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

[PAV3\(1-2\) ET20](#): De leerlingen kunnen solliciteren.

[PAV3\(1-2\) ET21](#): De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

[PAV3\(1-2\) ET22](#): De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

[PAV3\(1-2\) ET23](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

[PAV3\(1-2\) ET24](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

[PAV3\(1-2\) ET25](#): De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

[PAV3\(1-2\) ET26](#): De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

[PAV3\(1-2\) ET27](#): De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

[PAV3\(1-2\) ET28](#): De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

[PAV3\(1-2\) ET29](#): *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

[PAV3\(1-2\) ET30](#): *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

[PAV3\(1-2\) ET31](#): *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

[PAV3\(1-2\) ET32](#): *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 is zich bewust dat elke ervaring een vorm van leren is.
- 2 ziet de mogelijkheden van verdere opleiding en vorming als ondersteuning van eigen ontwikkeling en ontplooiing.
- 3 verkent mogelijkheden om zijn vrije tijd in te vullen.
- 4 informeert zich over faciliteiten in functie van nascholing, bijscholing, omscholing.

Horizontale samenhang van deze eindterm

[PAV3\(1-2\) ET 20](#): De leerlingen kunnen solliciteren.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 4: De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.

Stam 8: De leerlingen benutten leerkansen in diverse situaties.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 21: De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Leren leren3/ 13: De leerlingen verwerven een zinvol overzicht over studie- en beroepsmogelijkheden, dienstverlenende instanties met betrekking tot de arbeidsmarkt of de verdere studieloopbaan.

Leren leren3/ 14: De leerlingen zijn bereid alle studierichtingen en beroepen naar waarde te schatten.

Leren leren3/ 15: De leerlingen houden rekening met hun interesses en mogelijkheden bij hun studie- of beroepskeuze.

Leren leren3/ 16: De leerlingen kunnen reflecteren over hun studie- of beroepskeuze.

PAV3 (1en 2) – ET29 - *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

PAV3(1-2) ET20: De leerlingen kunnen solliciteren.

PAV3(1-2) ET21: De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

PAV3(1-2) ET22: De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

PAV3(1-2) ET23: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

PAV3(1-2) ET24: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

PAV3(1-2) ET25: De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

PAV3(1-2) ET26: De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

PAV3(1-2) ET27: De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

PAV3(1-2) ET28: De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

PAV3(1-2) ET29: *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

PAV3(1-2) ET30: *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

PAV3(1-2) ET31: *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

PAV3(1-2) ET32: *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 vergelijkt aanbod en voorwaarden.
- 2 illustreert de invloed van marketingstrategieën op het eigen consumentengedrag.
- 3 is op de hoogte van de werking van ombudsdiensten en consumentenverenigingen.

Horizontale samenhang van deze eindterm

PAV3(1-2) ET1: De leerlingen kunnen uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

PAV3(1-2) ET2: De leerlingen kunnen over die informatie reflecteren en ze evalueren.

PAV3(1-2) E11: De leerlingen kunnen relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV3(1-2) ET12: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend tekstmateriaal begrijpen en gebruiken.

PAV3(1-2) ET27: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Selectie uit contexten 1 t.e.m. 7

PAV3 (1en 2) – ET30 - *De leerlingen zijn verkeersverantwoordelijk.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

PAV3(1-2) ET20: De leerlingen kunnen solliciteren.

PAV3(1-2) ET21: De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

PAV3(1-2) ET22: De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

PAV3(1-2) ET23: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

PAV3(1-2) ET24: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

PAV3(1-2) ET25: De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

PAV3(1-2) ET26: De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

PAV3(1-2) ET27: De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

PAV3(1-2) ET28: De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

PAV3(1-2) ET29: *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

PAV3(1-2) ET30: *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

PAV3(1-2) ET31: *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

PAV3(1-2) ET32: *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling/ cursist

- 1 kent de verkeersregels die voor hem van toepassing zijn als zwakke weggebruiker en als bestuurder van een voertuig.
- 2 weet wat te doen bij een ongeval met materiële en/ of fysieke schade.
- 3 ziet het nut in van de verkeersregels.
- 4 stelt zich als weggebruiker defensief op.

Wat bedoelen we met

Stelt zich als weggebruiker defensief op

Defensief rijden is het voorkomen van ongevallen, niet alleen door je aan de verkeersregels te houden maar ook door verkeerssituaties te voorzien en je rijgedrag hierbij aan te passen.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Selectie uit context 1

PAV3 (1en 2) – ET31 - *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

PAV3(1-2) ET20: De leerlingen kunnen solliciteren.

PAV3(1-2) ET21: De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

PAV3(1-2) ET22: De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

PAV3(1-2) ET23: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

PAV3(1-2) ET24: De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

PAV3(1-2) ET25: De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

PAV3(1-2) ET26: De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

PAV3(1-2) ET27: De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

PAV3(1-2) ET28: De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

PAV3(1-2) ET29: *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

PAV3(1-2) ET30: *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

PAV3(1-2) ET31: *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

PAV3(1-2) ET32: *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

Voor de concretisering van deze eindterm verwijzen we naar de publicatie over de vakoverschrijdende eindtermen [VOET@2010](#)

PAV3 (1en 2) – ET32 - *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

[PAV3\(1-2\) ET20](#): De leerlingen kunnen solliciteren.

[PAV3\(1-2\) ET21](#): De leerlingen kennen in hun eigen regio de dienstverlening van de belangrijkste maatschappelijke instellingen en kunnen er gebruik van maken.

[PAV3\(1-2\) ET22](#): De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures.

[PAV3\(1-2\) ET23](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante formulieren lezen, invullen en controleren.

[PAV3\(1-2\) ET24](#): De leerlingen kunnen maatschappelijk relevante procedures toepassen.

[PAV3\(1-2\) ET25](#): De leerlingen kennen de voor hen relevante aspecten van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht.

[PAV3\(1-2\) ET26](#): De leerlingen kunnen geld beheren en bankieren.

[PAV3\(1-2\) ET27](#): De leerlingen kunnen een gezinsbudget opmaken en reflecteren over het beheer ervan.

[PAV3\(1-2\) ET28](#): De leerlingen zien het belang in van levenslang leren.

[PAV3\(1-2\) ET29](#): *De leerlingen zijn ingesteld op een bewust en verantwoord consumentengedrag.

[PAV3\(1-2\) ET30](#): *De leerlingen zijn verkeers-verantwoordelijk.

[PAV3\(1-2\) ET31](#): *De leerlingen zijn gemotiveerd om te zorgen voor de eigen gezondheid en het eigen welzijn en dat van anderen.

[PAV3\(1-2\) ET32](#): *De leerlingen nemen spontaan een veilige houding aan in dagelijkse situaties.

De leerling/ cursist verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 weet tot welke dienst hij zich moet wenden bij noodgeval.
- 2 vindt de belangrijkste noodnummers in concrete situaties.
- 3 weet hoe hij hulpdiensten kan contacteren.
- 4 roept hulp in op een efficiënte wijze.
- 5 reageert gepast in een noodsituatie.

Wat bedoelen we met

Op efficiënte wijze hulp inroepen

- Kent de noodnummers.
- Verzamelt in geval van nood essentiële informatie over de slachtoffers en over de plaats en de aard van het ongeval.
- Geeft in een noodsituatie adequaat de nodige gegevens door.

Gepast reageren in een noodsituatie

Neemt, indien aangewezen, het gevaar weg of probeert uitbreiding van het gevaar te voorkomen.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Selectie uit contexten 1, 2 en 3